

Posudek na magisterskou práci Pavla Kosmaty

Téma: Unie kalicha? Možnosti husitsko-evangelické unie v Českých zemích

Katedra praktické teologie

Magisterská práce Pavla Kosmaty má 242 stran. Po krátkém úvodu následují dvě rozsáhlé části: (I) Unie kalicha aneb donucení k jednotě? a (II) Zpráva “o stavu unie” v jižních Čechách; za nimi je zařazen krátký závěr práce, třináctistránková bibliografie a dvanáct příloh.

Cíl práce je načrtnut v úvodním shrnutí, “úvodním summary” jak tuto část autor nazývá. Dozvídáme se zde, že půjde o pokus “o porovnání ideologických a teologických fundamentů ... a legislativních rámců” (str.7) CČSH a CČE, které autor chápe jako přípravu pro svůj návrh, jak obě církve “sjednotit do podoby Unie kalicha, jako protiváhy monolitického českého katolicismu i jako odpověď na rostoucí vliv sekt, nekřesťanských náboženství i křesťanských hnutí letničního charakteru” (str.7), jejíž hypotetickou podobu pak navrhuje v rámci jižních Čech (str.7). Metodou práce se autor dále detailněji nezabývá, krom toho, že vedle již načrtnutých srovnání připouští, že občas popustí uzdu své fantazii, či že bude vycházet z neformálních rozhovorů. Již zde se objevuje klíčový a kontroverzní pojem jeho práce, “český nekatolicismus” (str.7), který také dál nevysvětluje. Úvod samotný má pak spíše charakter osobního vyznání s prvky náboženského pamfletu. Dozvídáme se zde, jak byl autor zraněn římskokatolickou církví (kterou v celé práci bude říkat katolická církev – a ve své argumentaci nezmíní existenci také jiných katolických církví ne-římského typu), a jak našel nový domov v CČSH. Zároveň se autor s touto zkušeností vyrovnává tím, že chce postavit proti té podobě římského katolicismu, s kterou se setkal v jejím odmítavém postoji na jihočeském maloměstě, “přístav pro všechny, jímž brána směřující do společenství římského biskupa připadá příliš široká” (str.13).

První část práce je poměrně neorganicky rozdělena do čtyř částí s názvy pohrávajících si s teologickými tématy spíše populistickým způsobem: (i) Předurčení ke spolupráci: CČE a CČSH jako završení dějinného oblouku; (ii) Možnost unie; (iii) Co na to Pánbůh? a (iv) Otázky pozemské. V úvodu k této části předestírá svou tezi, že “naše dvě zájmové církve” jsou “předurčeny” k těsné spolupráci, včetně institucionální podoby unie, neboť, podle něj, obě jsou dědičkami Jana Husa a Českých bratří (viz str.15). Podivný je již termín “zájmová církev”, který opět není vysvětlen. Navíc hraní si s výrazem predestinace celkovou debatu spíše zatemňuje než popularizuje (což, předpokládám, byl záměr autora). Podržíme-li se jeho podivné metafory, co, či kdo tyto církve k jednotě “předurčuje”? Později v práci se dozvíme, že umenšující se počty věřících a ekonomické podmínky. Zde ale autor přichází se svou hypotézou, že společný, historicky založený “nekatolicismus” (viz str. 16). Vzhledem k tomu, že toto téma prochází celou prací, zastavím se u něj detailněji. “Nekatolicismus” jako pozitivní identita, tak, jak s ním autor pracuje, se vzpírá jednak učení o katolicitě církve, které bylo drahé hnutím, s nimiž tento výraz

spojuje, a které patří do teologie rostoucí z ekumenických vyznání víry přijímaných jak v CČSH tak v CČE. Pokud se pokusíme termín zachránit a řekneme, že jde o historické vymezení se proti spojení “katolicity” a “katholicismu” jako typu příslušnosti k římskokatolické tradici, i tady narazíme. Jak jsem již zmínila, nevejdou se sem např. starokatolíci či řeckokatolíci. Navíc část anglikánů bude považovat svou církev za typ katolické církve, stejně jako část věřících CČSH. Pak je tu naprosto tendenční monolitní výklad husitského hnutí (dnes překonaný), který zapomíná na skutečnost, že toto hnutí ve své většině samo sobě rozumělo jako reformnímu hnutí uvnitř římskokatolické církve. Skutečnost, že se Husa a husitství později dovolávají různé další církve, krom CČE a CČSH také Jednota bratrská, Církev bratrská, ale i baptisté či pravoslavní, neznamena, že bychom mohli tyto nároky promítnout zpět do 15., 16. a 17. století. Dále, v případě CČSH, původně CČS, církve vzešlé z katolického modernismu, která se původně dokonce chtěla jmenovat Česká katolická církev, je označení “nekatolická” přinejmenším sporné. Tato církev nevzešla z “rozdílných, ale zároveň příbuzných, blízkých kořenů” (str.13), k nim se až později přihlásila spolu s tím, že si podržela část svého římskokatolického dědictví a obohatila je ve své liturgii, věrouce i legislativě o další prvky pravoslavné. Tendenční tvrzení, že do CČS vplynuli utrakvisté, kteří se v pobělohorské římskokatolické církvi nikdy úplně neasimilovali, není podloženo v jiných pramenech než v ideovém (či přesněji ideologickém) zpracování schizmatu Aloisem Spisarem, zpracování, které se pak traktovalo dále v CČS a CČSH. Práci by velmi prospělo, aby se autor seriózněji zabýval historickým kontextem. Pro porozumění kořenům CČSH by mu dobře posloužila např. monografie Rudolfa Urbana *Die Tschechoslowakische hussitische Kirche*, dále pak studie, J.B. Láška a Jaroslava Hrdličky věnované kořenům CČS(H). Husa a Husitství by pak bylo možné pojednat z toho úhlu pohledu, jak se objevují ve věroučných dokumentech – a nepouštět se v rámci magisterské práce do tématu, které její možnosti vysoce přesahuje, totiž nároků na historickou kontinuitu. “Nekatolicita” jako pozitivní identita by se takto rozpadla a autor by musel hledat jiné spojnice. Patrně by se také musel zabývat otázkou, pokud unie (což je ovšem také otázka, ke které se později dostanu), tak proč ne se Starokatolickou církví, která je typologicky CČSH mnohem blíže než CČE. Či proč ne unie CČE se skutečně protestantskými církvemi? Pokud by se pak chtěl zaměřit na formy spolupráce a vzájemného uznání CČE a CČSH, musel by pak definovat jinou společnou platformu, např. že se jedná o dvě největší církve po římskokatolické církvi.

Krátká srovnání dogmatických zdrojů a pojetí svátostí pojednaná v části “Co na to Pánbůh?” jsou zároveň ambiciózní a zároveň nevystihují šíři pozic v obou církvích. Navíc i na rovině populárního pojednání, na níž autor pracuje s teologickými tématy mi není jasné, jaká implicitní teologie oddělila pojednání o svátostech od pojednání o liturgii, které autor zařadil do části “Otázky pozemské” (viz str. 88-92). Co se ovšem musí připustit, že na základě dokumentů CČSH a jejich vybraných teologických interpretací, autor demonstruje teologickou nepromyšlenost jejích pozic. Tu nelze opomenout, stejně jako skutečnost, že ona podporuje

různost teologické orientace uvnitř této církve, neboť s tím, co se nám prezentuje ve vybraných pasážích nelze vystačit. Pro charitativnější čtení dogmatické, svátostné a liturgické orientace CČSH by ovšem přece jen byla potřeba lepší kontextuální analýza. Co se týče zkratkovitého náčrtu pojetí např. Večeře Páně v katolicismu, z něž CČSH vzešla, zde chybí založení v pramenech i v dobré sekundární literatuře (i když např. Kunetkova monografie je uvedena v seznamu literatury). Jediný odkaz je tu ke směrnicím ČBK o interkomuniu, která je uvedena v příloze. Věřouka CČE zde pojednána není vůbec, pojetí svátostí CČE se omezuje na odkaz ke vzájemné dohodě o křtu, luteránské, zwingliánské a kalvínské zkratkovité pojednání o Večeři Páně, odkaz k Leuenberské konkordii a autorovo hbyté posouzení, kde, ve věcech toho, co nazývá “nadbytečnými svátostmi” je praktičtější držet se toho, co nazývá chápáním CČSH (jako by existovalo jedno!) a toho, čemu rozumí jako praxi CČE. Přes tuto zkratkovitost si autor troufne k úvodu o liturgii tvrdit: “Ve věrouce jsme se tedy hypoteticky shodli” (str.88).

Ale to už se dostáváme k části “Otázky pozemské”, i když nevíme, proč jsou od předcházejících otázek odděleny a ani nám není jasné, co to pro autora znamená, že se k těm předchozím otázkám vyjadřoval sám Pán Bůh ani, co říkal. Alespoň toto přece zasliboval jeho předchozí podtitul (viz str. 23). Zde pojednání o liturgii předchází porovnání chápání “členstva” (58) obou církví – tedy o statistických údajích o úbytku počtu věřících na obou stranách, srovnání řádů a úřadů. Po liturgii pak následují vztahy s univerzitou a podoby teologické formace, pojednání o národnosti a mezinárodnosti obou církví, o finančních otázkách a už se přesunujeme k názvům a symbolice autorem navržené unie, k Leuenberské konkordii jako její platformě a k dalším pár krátce zmíněným inspiracím ve světě, abychom pak postupně skončili u proklamace: “Sjednocení českých luteránů a reformovaných ukázalo něco v nekatolickém světě unikátního. České církve se namísto obvyklého protestantského štěpení spojily. Pokračujme tedy v této povzbudivé tradici i dalším krokem...!” (str.116) Množství témat, kterým se chce autor věnovat v této části nezbytně skončí nevěrohodným nahodilým náčrtem. Ten přesahují jen některá témata, která by vzhledem k tématu stála za rozvinutí, neboť zde konečně najdeme společný historický fundament, např. ve skutečnosti, že duchovní obou církví do roku 1950 (s pauzami) studovali na společné fakultě. Zde by bylo zajímavé se zastavit u většího detailu a rozvinout jak přes částečně odlišné pensum, přece do jejich teologie a praxe vpluly podobné vlivy, personalismus, odklon od liberalismu k Barthově dialektické teologii apod. Zajímavé by bylo také zmapovat, jaké důrazy generace duchovních, která byla formována na Husově evangelické fakultě přinesla do církevního sebe-porozumění v oblastech, které předtím dominovalo katolické dědictví či vymezování se vůči němu, protestantský liberalismus či volnomyšlenkářství. Do této oblasti se ale autor nepouští. Naopak, jeho závěrečné zvolání, jako by vycházelo opět z historické neznalosti konkrétních souvislostí unie luteránů a reformovaných, kde k dalšímu štěpení přece došlo.

Druhá část práce zahrnuje bohatý obrazový materiál. Zajímavé jsou na ní i údaje o jednotlivých

sborech obou církví v jižních Čechách, ovšem možná unie jako “řešení” stávajícího ubývání věřících nakonec nepřesvědčí ani autora samotného. Populistické podnázvy pokračují a je ještě méně zřetelné, kam se jejich pomocí autor chce dostat, krom toho, že v tabulkách sčítá počty členů a odčítá počty kilometrů vzdálenosti věřících od sboru, tedy uvádí, jaké by podle něj byly praktické výhody sloučení dvou malých společenství na místní úrovni. Unie tak jak pro ni autor plédoval na začátku práce v závěru končí konstatováním, “že v současné době ani v blízké budoucnosti ke spojení dojít nemůže.” (str.209) Důvodem je podle autora příliš pevná etablovanost na “náboženském trhu” (tamtéž). Za kompromisní řešení autor nyní považuje konfederaci a dále chová naději, že až dojde k odluce církve od státu, církve budou k bližšímu spojení v podstatě donuceny.

Přestože práce zahrnuje některé zajímavé postřehy, její populární až populistický styl a bezbřehost témat, ke kterým se autor chce vyjádřit, stejně jako její strukturální a metodická nevyhraněnost neumožňují, abych jí mohla doporučit k obhajobě. Doporučuji tedy přepracování v němž se autor soustředí ve větším detailu jen na některá dílčí témata, propracuje je ve větším detailu a bude se držet stylu odpovídajícímu akademické práci.

V Praze, 16.9. 2009

Doc. Ivana Noble PhD.